

Angela Merkel met bejaarden op een CDU-bijeenkomst in Stralsund, 16 september. Foto Getty

Voor arme bejaarden is Merkel een kille regentes

Henri Beunders is hoogleraar ontwikkelingen in de publieke opinie, Erasmus Universiteit Rotterdam.

DUITSE VERKIEZINGEN

De Duitse media steunen Merkel door dik en dun, maar toch verschijnen er barsten in haar beeld.

Progressief Amerika is nog steeds niet bijgekomen van het feit dat een tv-realitysoap-figuur en aansluitend twitteraar president kon worden. De zondebok is internet: één grote 'echokamer' en 'filterbubbel'. En alle media zijn commerciëler dan ooit. Een publieke omroep bestaat er nauwelijks, deze krijgt per burger 3 euro per jaar belastinggeld. In Nederland is dat zo'n 55 euro. In Duitsland 116 euro. Is dit laatste bedrag de reden dat Duitsland zo stabiel is, of althans oogt? Bepalen 'de media' dus 'de politiek'?

Preciezer: wordt Merckels partij CDU/CSU weer de grootste omdat de grote kranten en omroepen haar sinds jaar en dag door dik en dun steunen? De huidige verkiezingen lijken dit te bevestigen. Als het gaat om digitale moderniteit staat Nederland al jaren in 's werelds toptien, Duitsland na nummer dertig. Betaalautomaten zijn er schaarser dan bij ons, pinnen kan in veel zaken nog steeds niet. Duitsland is een op overtoeren draaiend machineland en daar horen de grote omroepen van roestvrij staal.

De omroepen ARD, ZDF en WDR en de grote kranten van het midden, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* en *Süddeutsche Zeitung* voorop, vormen tezamen het mediale motorblok dat Merkel tot de Mercedes onder de Europese politici heeft uitgeroepen en reeds tot verkiezingswinnaar. Haar grootste uitdager, SPD-leider Martin

Schulz, wordt steeds meer als een sukkel weggezet. Buiten Duitsland behoren de weinige Duitslandkenners bijna unisono tot de Merkel-fanclub. Merkel geldt als het onmisbare bastion van stabiliteit van Europa.

Kernvraag is echter of Merkel niet voor een nieuwe Duitse deling heeft gezorgd: tussen arm en rijk. Het percentage armen ligt wel veel lager dan in de VS, waar de helft van de kiezers vorig jaar maximaal 450 dollar op de spaarrekening had staan. Sterker: de Duitse vakbonden willen niet eens extra geld, alleen nog meer vakantiedagen. De omroepen tonen dit zelfgevoegzame beeld voortdurend, net als tijdens Paars bij ons: 'wat hebben we het toch goed, en wat zijn we toch goed'. Maar onder het oppervlak worden de onzichtbare onderstromen

Afgetobde schoonmaakster vroeg Merkel waarom ze tot haar dood arm moet blijven

sterker, zich vastankerend rond de thema's armoede onder bejaarden en het tekort aan verpleegkundigen. Merkel ziet er hierbij niét 'Mutti'-achtig uit, maar als een kille regentes.

Hét dominante tv-beeld van deze campagne wordt misschien wel de scène uit het ZDF-programma *Klartext Frau Merkel*. Een afgetobd ogende vrouw, al bijna veertig jaar schoonmaakster in een ziekenhuis, vroeg wat Merkel er aan ging doen dat zij in totaal 654 euro aan pensioen zal krijgen, 'arm tot mijn dood'. Merkel antwoordde dat het Duitse pensioenstelsel nu eenmaal zus en zo in elkaar steekt. En vroeg: 'Heeft u zelf geen eigen pensioenfondsen dan?' Het kan een 'Melkert-moment' worden.

Is Schulz al afgeserveerd, de oppositiepartijen krijgen maar mondjesmaat media-aandacht, op de rechtse AfD na dan. Die kiezers worden, net

als de hele voormalige DDR, als sneue en rancuneuze Trump-achtige types weggezet, 'deplorables' zoals Hillary Clinton hen noemde, een 'beeld' dat haar fataal werd.

Hoe belangrijk het beeld is dat de grote oude media schilderen van de politiek en van de zittende leider? Dat hoeven we maar te vragen aan François Hollande sinds hij als president werd gefotografeerd met een helm op achter op een brommer op weg naar een liefde. Men denkt te jagen, maar wordt gejaagd. Dit geldt ook voor Merkel. Al het onderzoek naar 'de media en de vluchtelingen' leverde ook deze conclusie op. Op 15 juli 2015 zei ze nog: er is verschil tussen vluchtelingen en migranten, en niet iedereen kan blijven. Op 4 september besloot ze de grenzen niet dicht te doen en 'Willkommen' te roepen. Waarom? Omdat het gros van de tv-beelden alleen de verschrikkingen van de vluchtelingen toonde.

De conclusie van communicatiehoogleraren Kepplinger en Maurer: 'Als zich iemand aangepast heeft, dan niet 'de' media aan de politiek, maar de politiek aan de massale, door de ellendebeelden op tv losgewoelde, emoties van de bevolking.'

Het thema vluchtelingen stond vorige maand nog steeds in de topdrie van gespreksonderwerpen tussen Duitsers, na Trump en het weer, dat altijd bovenaan staat. Het beeld van Trump is intussen een cliché, dat beeld van die arme schoonmaakster is nieuw. Ook hierom kan Merkel niet meer dan op een 'overwinningsnederlaag' hopen. Alle tekenen wijzen erop dat veel kiezers zullen uitwijken naar de kleine partijen: die Linke en de Grünen, die al in de Bondsdag zitten, of de nieuwelingen, de AfD en de D66-achtige FDP van Christian Lindner: het nieuwe gezicht op de billboarden nu wel aandacht. Niet als serieuze politicus - 'Hij houdt van sportauto's!' - maar als mogelijk hulpje in Merkel-IV.

De constellatie van 'de media' is politiek dus belangrijker dan ooit. Maar als altijd geldt: de kruik gaat zo lang te water tot zij barst. Dat zal zondag ook in Duitsland blijken.

Prinsjesdag

Wel een Troonrede en hoedjesparade, maar geen politieke plannen deze Prinsjesdag. Een groot gemis?

Troonrede is opgedirkt persbericht met franje

Wim Voermans, hoogleraar staatsrecht aan Universiteit Leiden

'Het parlementaire jaar moet worden geopend. Er moet een uiteenzetting van het kabinetsbeleid worden afgegeven. Oftewel: Prinsjesdag is volgens de Grondwet verplicht.

De formatie duurt erg lang, dus je kunt zeggen: 'Wat een schande, nu is er met Prinsjesdag niets te vertellen. Wat een getreuzel.' Maar het is veel verstandiger dat de onderhandelaars de tijd nemen en zich niet haasten om voor Prinsjesdag een akkoord te bereiken. Het zijn namelijk ingewikkelde onderhandelingen tussen vier onwaarschijnlijke partijen.

We hebben daardoor een Prinsjesdag gekregen met als grote verschil dat de Algemene Beschouwingen zijn uitgesteld. Prima, dat vind ik verstandig. Dat debat moet plaatsvinden als de politieke prioriteiten bekend zijn.

Het voorlezen van het voorgenomen kabinetsbeleid in de Ridderzaal is overigens niet meer dan een aankondiging van wat erna in de Tweede Kamer wordt besproken.

Het is een enorm opgedirkt persbericht met allerlei franje. Die ceremonie is leuk, maar om de inhoud zelf gaat het niet in de Ridderzaal.

Prinsjesdag is iets wat Nederlanders samenbrengt. De ceremonie viert Nederland. Het staatshoofd rijdt in een koets naar de Ridderzaal en opent op de troon het parlementaire jaar. Dat laatste is dit jaar het belangrijkste.

In het Verenigd Koninkrijk wordt de datum van de *Queen's Speech* (Engelse Prinsjesdag) nog weleens verschoven. Dat geeft vaak een enorm gelazer omdat er dan een opportuun moment wordt geprikt. De politiek gaat zich erin mengen.

Het afgelopen jaar vielen de Britse verkiezingen voor premier May tegen en werd de *Queen's Speech* plots uitgesteld vanwege kabinetsonderhandelingen. Het moment van de opening van het politieke jaar en de speech van het staatshoofd worden dan afhankelijk van de *prime minister* en onderwerp van politieke spelletjes. Moet je dat willen? Een gefixeerde datum zoals in Nederland is wat mij betreft verstandiger.'

Prinsjesdag zonder debat heeft geen zin

Henk te Velde, hoogleraar vaderlandse geschiedenis aan Universiteit Leiden

'Het uitblijven van de Algemene Politieke Beschouwingen accentueert onbedoeld dat een Prinsjesdag zonder daaropvolgend debat onbevredigend is. Deze situatie is een extra pleidooi om beide nadrukkelijker te verbinden en niet als geïsoleerde verschijnselen te behandelen. Het is belangrijk dat Prinsjesdag een politiek feest is dat het politieke strijdtoneel toont als niet alleen plaats van meningsverschil maar ook van een gezamenlijk kader. Maar ik vind dat Prinsjesdag zonder een substantiële discussie zijn zin verliest.

In loop van de jaren zijn Prinsjesdag en de Algemene Beschouwingen al meer verbonden. Sinds 1993 vindt het debat de dag na Prinsjesdag plaats. Daarvoor zaten er soms wel weken tussen. Ik vind dat de Algemene Beschouwingen op dezelfde dag moeten beginnen, dat lijkt me veel spannender. Als het debat in de Kamer begint, is Prinsjesdag al uit beeld. Maar als beide op dezelfde dag worden gehouden, dwingt de beeldvorming af dat Prinsjesdag geen feest van de koning alleen is. Nu eindigt de troonrede met 'Leve de koning'. Hoezo? Leve de democratie, zou ik zeggen.

Het ritueel van Prinsjesdag is

hetzelfde als voorgaande jaren. Mensen die daarvan houden, komen ook dit jaar aan hun trekken. Maar de plannen die in de Troonrede en Miljoenennota gepresenteerd worden, hangen in de lucht. Iedereen weet namelijk dat er binnenkort een ander kabinet is. De plannen houden zo veel mogelijk rekening met wat het nieuwe kabinet wil.

De commentaren zullen de dag na Prinsjesdag dan ook zowel voorspelbaar als schimmig zijn. Men weet dat de helft van het kabinet straks niet meer in de regering zit. Een discussie krijgt pas scherpte en helderheid als de rollen duidelijk zijn. Dat is nu niet het geval.'

Inge Schouten

Koning Willem-Alexander met koningin Máxima. Foto ANP